Ekološko kmetijstvo kot najustreznejši odgovor na lokalne in globalne izzive

V modelu Integralne zelene Slovenije in Evrope trajnostne, do narave prijazne načine gospodarjenja še posebej poudarjamo - zato tudi govorimo o integralni zeleni ekonomiji. Prepričljive argumente s praktičnimi primeri in znanstvenimi dokazi za prednosti ekološkega kmetijstva nam bo nanizala prof. Martina Bavec z Univerze v Mariboru, ki je v nekem smislu »mati« ekološkega kmetijstva pri nas.

Ekološko kmetijstvo: utrinki iz zgodovine in pomembne prednosti za današnji čas

> *»Povsod je vladala moreča tišina. Ptičev ni bilo več. Kam neki so odleteli? Ljudje so veliko govorili o tem, ugibali so in se vznemirjali. Tudi krmilnica na vrtu za hišo je ostala prazna in pusta. Če je kdo videl kje kašnega ptiča, je bil ta naščeperjen, ves se je tresel in ni zmogel več letati. Bila je nema pomlad. Ob jutrih so včasih odmevali spevi stržkov, taščic in drozgov, gruljenje golobov, vreščanje šoj, zdaj pa je vse tiho. Nad poljem, gozdom in močvirjem leži mrtva tišina.«*
>
> *Rachel Carson, 1962, Nema pomlad (»Silent spring«)*

Knjiga ***Nema pomlad*** ameriške znanstvenice biologinje Rachel Carson je že leta 1962 med prvimi na svetu znanstveno utemeljeno predstavila posledice nerazsodne rabe pesticidov (insekticidov) za okolje, ki jih je bilo v povojnih Združenih državah Amerike mogoče opaziti v primerih množičnih poginov ptic. Ta knjiga je pomenila preobrat tudi v razmišljanju o konceptih v kmetijstvu. S knjigo ***Nema pomlad*** je povzročila okoljevarstveno revolucijo, saj pojmi, kot so okoljevarstvo, ohranjanje narave in okoljska škoda pred to knjigo v splošni javnosti praktično niso obstajali. **Edini** resnično trajnostno naravnan kmetijski pridelovalni sistem in odgovor na izzive, kot jih predstavlja to pretresljivo pričevanje Carsonove, je **ekološko kmetijstvo**.

Slika 1: Rachel Carson (avtor: ThomasBrosnihan, Commons Wikimedia)

Rezultati ekološkega kmetijstva so namreč okusna in zdrava hrana najvišjega kakovostnega razreda, varovanje okolja (tla, vode, zrak), ohranitev biotske raznovrstnosti, skrb za dobro počutje živali (sliki 2 in 3)in dodana vrednost tudi zaradi večinoma kratkih prehranskih verig. Hkrati ponuja zdrava in kakovostna delovna mesta.

Sliki 2 in 3: ekološka reja – višja kakovost mesa (levo), konvencionalna reja (desno)

Zato ne preseneča, da so na razvoj ekološkega kmetijstva od šestdesetih let 20. stoletja dalje vplivala širša vprašanja oziroma skrbi:

- socialna zaskrbljenost zaradi izgube služb in zmanjševanja števila ruralnega prebivalstva,
- okoljska zaskrbljenost zaradi izginjanja divjih vrst in habitatov, onesnaževanja in porabe neobnovljivih virov,
- zdravstvena zaskrbljenost zaradi ostankov pesticidov v hrani in druga vprašanja povezana s kakovostjo hrane.

Ekološko kmetijstvo pa je nastalo že desetletja prej kot odgovor na probleme, ki so jih prinesle spremembe v kmetijstvu na prelomu iz 19. v 20. stoletje z intenzifikacijo oz. industrializacijo v kmetijstvu. Že po nekaj letih uporabe mineralnih gnojil, ki so jih proizvajali v nekdanjih tovarnah smodnika po prvi svetovni vojni, so lastniki velikih posestev v takratni Prusiji začeli opažati spremembe v kakovosti prsti, padcu hranilne vrednosti v pridelkih in tudi v reproduktivnih sposobnostih rastlin. Medse so povabili antropozofa dr. Rudolfa Steinerja, ki je v sklopu osmih predavanj v t.i. »Kmetijskem tečaju« v kraju Koberwitz leta 1924 predstavil drugačen koncept kmetovanja. Kmetijo poimenuje organizem, poudari njeno individualnost in primerja njeno delovanje s človekom ter poveže materialno z eteričnim astralnim in duhovnim. Vsebina tega tečaja, ki je postala temelj za biodinamično kmetijstvo[1], se smatra kot začetek ekološkega kmetijstva. Vendar pa je biodinamično kmetijstvo zaradi svojih specifičnosti ostalo omejeno na manjši delež ekoloških kmetov.

Naj na kratko povzamem pozitivne učinke ekološkega kmetijstva[2], ki so še zlasti pomembni za Slovenijo:
- ima manjši vpliv na podnebne spremembe (vključno z manjšimi izpusti toplogrednih plinov) v primerjavi s konvencionalnim kmetijstvom, kar smo dokazali s pomočjo izračuna okoljskega odtisa (Bavec in sod. 2012),
- varuje okolje in naravo, zlasti podtalnico oz. pitno vodo in prispeva k večji biotski raznovrstnosti, na enoto pridelka porabi manj energije, je krožno gospodarstvo (slika 10 na koncu),…

Sliki 4 in 5: Ogrožena travniška orhideja in pestrost travnika na ekološki kmetiji

- zaradi trajnostnih praks, ki krepijo zdravje tal, biotsko raznovrstnost in zadrževanje vode, ekološko kmetijstvo izkazuje tudi visoko stopnjo odpornosti na podnebne spremembe,
- je inovativno, saj morajo pridelovalci in predelovalci poiskati številne nove rešitve, ki nadomestijo rabo pesticidov, gnojil in aditivov,
- hkrati pa z večjo dodano vrednostjo ekoloških pridelkov in predelanih živil prispeva k boljšemu gospodarskemu položaju na podeželju. Še zlasti v kombinaciji z razvojem dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (predelava ekoloških surovin, turizem) ter neposrednim trženjem na kmetiji, ekoloških tržnicah ali pa v obliki partnerskega kmetovanja ponuja večjo delovno intenzivnost in s tem tudi več delovnih mest kot konvencionalno kmetijstvo.

[1] O biodinamičnem kmetijstvu in vrtnarjenju smo že pisali v dveh prispevkih (6.nadaljevanje, 7.nadaljevanje).
[2] Rezultati študij v ***Ekološko kmetijstvo v viziji Integralne zelene Evrope***, *prispevek na konferenci IRDO 2021.*

Kaj pa ekološko kmetijstvo in skupnost?

Kot odziv na globalizacijo v prehranskem sistemu so v razvitem svetu konec osemdesetih let začele nastajati različne iniciative v smeri skrajšanja preskrbnih verig in zmanjšanja števila posrednikov. Poleg že ustaljenih načinov neposredne prodaje na domu ali tržnicah se je uveljavilo tudi s strani skupnosti podprto kmetovanje (z angleško kratico: CSA, Community-Supported Agriculture), kjer skupina posameznikov ali družin ponudi vire (finančne in lahko tudi delo) kmetu že pred začetkom sezone in na nek način postane deležnik na kmetiji. V zameno dobi del pridelkov tekom sezone, pri čemer si tveganje delijo tako kmet kot potrošniki. Sama organiziranost je odvisna od potreb skupine in je lahko takšna, da:

- kmet vodi CSA in potrošniki so dejansko le »naročniki«,
- potrošniki vodijo CSA in poiščejo kmeta, ki zanje prideluje, včasih mu tudi pomagajo pri delu in določajo asortiman,
- kmet koordinira CSA – dva ali več kmetov združijo svojo ponudbo in jo skupaj ponudijo potrošnikom,
- sodelovanje kmetov in potrošnikov pri nakupu/najemu zemlje in opreme ter skupno odločanje.

Partnersko kmetovanje se je še zlasti razmahnilo v Franciji, kjer ekološki kmetje, povezani v združenju AMAP, oskrbujejo z ekološkimi pridelki in živili določeno število družin. Te družine so v resnici njihovi partnerji in tudi prijatelji, kar se izkazuje v različnih socialnih stikih in druženjih.

Slovenska Zveza združenj ekoloških kmetov **Biodar** je idejo naročniškega in "partnerskega" kmetovanja pripeljala iz Francije jeseni 2008 in jo predstavljala po vsej Sloveniji, z akcijami v okviru projekta promocije »Bio užitek«. Pomagali so v partnerski način izmenjave vpleteni Francozi (en predstavnik kmetov in ena predstavnica potrošnikov). Kmalu so nastale prve povezave med potrošniki in pridelovalci. Žal se pobuda kasneje ni več razvijala.

Slika 6: Biodar kot kolektivna blagovna znamka za ekološke izdelke[3]

V Mariboru je ekološke kmete iz Združenja za ekološko kmetovanje SV Slovenije v obliko CSA povezalo Društvo Echo, ponekod so se s potrošniki povezale posamezne kmetije in tedensko (oz. glede na dogovor v letni pogodbi) dostavljajo zabojčke[4]. V teh so zlasti sveži sezonski proizvodi, ki so približno 30% cenejši od nakupa na ekološki tržnici. V Mariboru že več kot 10 let odlično deluje način trženja preko prednaročenih letnih pogodb za zabojčke. Za tak način trženja se je v Sloveniji odločilo več srednjih in večjih ekoloških kmetij, čeprav je bilo pričakovano, da se bodo vključile predvsem manjše.[5]

V okviru Civilne iniciative **»Oskrbimo Slovenijo«** poleg osveščanja ljudi za večjo samooskrbo z lastno ekološko pridelavo deluje tudi pobuda **»Štafeta semen«[6]**, ki je postalo gibanje za sejanje, izmenjavo in hranjenje avtohtonih, tradicionalnih ter domačih vrst semen in sadik zelenjave, sadnih vrst, poljščin in zelišč, ki so prilagojene lokalnemu okolju in omogočajo boljšo možnost sonaravne pridelave hrane. Sodelujoči najmanj 11 zrn semena posejejo, 11 izmenjajo in 11 ohranijo, ali pa posadijo sadno drevo ali jagodičevje ter izpolnijo tudi ustrezno dokumentacijo za sodelovanje v Štafeti semen: prijavnico, poročilo o izvedeni aktivnosti in potni list – opis semena za hrambo. Največ semen zberejo otroci iz številnih šol in vrtcev po Sloveniji.

Slika 7: Znak pobude Štafeta semen

[3] Več informacij: https://www.norma.si/kvaliteta-in-certifikati/biodar.
[4] V 7.nadaljevanju smo predstavili partnersko biodinamično kmetijo Zlate misli.
[5] Več primerov v ***Ekološko kmetijstvo v viziji Integralne zelene Evrope***, drsnica št. 31.
[6] Oskrbimo Slovenijo – Štafeta semen je tudi primer dobre prakse samooskrbe s hrano v projektu Dovolj za vse (https://dovoljzavse.si/praksa/oskrbimo-slovenijo-stafeta-semen/).

Ekološka pridelava je tudi temelj na **Skupnostnem urbanem vrtu v Mariboru**, ki je nastal kot rezultat dogajanj v okviru projekta Maribor - Evropska prestolnica kulture 2012 (spodnja slika). Na tem vrtu je enkrat letno izvedena kontrola, čeprav gre za samooskrbo pridelavo zelenjave okoli 80-ih vrtičkarjev. Skupnostni urbani vrtovi nastajajo tudi po drugih krajih v Sloveniji. Pojavljajo se še številne druge iniciative, ki povezujejo bodisi ekološke kmete in potrošnike (npr. skupnostno naročanje) ali pa posameznike s presežki semen, sadik ali pridelkov, ki jih med seboj izmenjujejo. In pri vseh teh iniciativah gre praviloma tudi za ekološko pridelavo.

Slika 8: Idejna zasnova za Skupnostni urbani eko vrt v okviru projekta Maribor – Evropska prestolnica kulture 2012

Neizkoriščenih možnosti in priložnosti sodelovanja po vzorih iz tujine je še veliko. Naj omenim različico, ko npr. ekološki kmet v bližini mesta na njivi zasnuje vrt (obdela, pognoji in posadi prve sadike), ki ga razdeli med zainteresirane najemnike. Le-ti v nadaljevanju sezone sami obdelujejo svojo parcelico, plevejo, okopavajo, pobirajo in znova sadijo, kot je to npr. na ekološki njivi v okolici Kassla v Nemčiji. Ali pa si potrošniki pridejo sami samo nabrati ekološko pridelano zelenjavo na zanje pripravljeni njivi, kot to prakticirajo nekatere kmetije v Nemčiji in v Belgiji.

Ekološko kmetijstvo je tudi razvojna priložnost

Varna, kakovostna, sledljiva, lokalna in zdrava hrana postaja vse bolj pomembna. Te spremembe so povzročili tudi številni prehranski škandali, ki so po eni strani posledica industrializacije v kmetijstvu, zavajanja glede sledljivosti porekla pridelave in predelave, dolgih transportnih poti (tudi ogroženih zaradi konfliktov in drugih vzrokov), globalne konkurence, prekomerne izrabe naravnih virov, onesnaženja okolja in podnebnih sprememb. Po drugi strani pa je vplival sodoben način življenja (površna izbira in priprava hrane) in nakup živil pretežno preko posrednikov (trgovskih verig) ter odmik od pridelovalcev na drugi strani. Ekološko kmetijstvo podpirajo dokumenti in finančni mehanizmi tako EU kot Slovenije.

Slika 9: Ekološki logotip EU

Varna, kakovostna, sledljiva, lokalna in zdrava hrana postaja vse bolj pomembna. Te spremembe so povzročili tudi številni prehranski škandali, ki so po eni strani posledica industrializacije v kmetijstvu, zavajanja glede sledljivosti porekla pridelave in predelave, dolgih transportnih poti (tudi ogroženih zaradi konfliktov in drugih vzrokov), globalne konkurence, prekomerne izrabe naravnih virov, onesnaženja okolja in podnebnih sprememb. Po drugi strani pa je vplival sodoben način življenja (površna izbira in priprava hrane) in nakup živil pretežno preko posrednikov (trgovskih verig) ter odmik od pridelovalcev na drugi strani. Ekološko kmetijstvo podpirajo dokumenti in finančni mehanizmi tako EU kot Slovenije.

V Sloveniji trg ekoloških živil v Sloveniji raste, kar je pokazala raziskava, izvedena maja 2026.[7] Delež mesečnih kupcev ekoloških živil je z 68,7 odstotka (2021) narasel na 69,9 odstotka (2026). Ocenjena mesečna poraba za ekološka živila na gospodinjstvo je porasla s 57 evrov na 95 evrov. Tretjina potrošnikov pričakuje, da bo v prihodnjem letu kupovala še več ekoloških živil, med mlajšimi odraslimi (18–29 let) pa približno polovica. Najpomembnejša razloga za nakup ekoloških živil: prepričanje, da so bolj zdrava oziroma kakovostnejša. Za potrošnike je sicer slovensko poreklo pomembnejši dejavnik nakupa kot način pridelave, so pa pripravljeni plačati več za živila, ki so slovenskega porekla in ekološka. 60 % potrošnikov bi kupovalo več ekoloških živil, če bi bila le-ta cenejša. Med anketiranimi je izražena močna podpora ekološki ponudbi v javnih ustanovah.

Po najnovejših podatkih ministrstva, pristojnega za kmetijstvo in prehrano ter poročilih z oktobrske strokovne konference o ekološkem kmetovanju[8] se obseg ekološke pridelave v Sloveniji sicer postopoma povečuje[9], a rast še vedno zaostaja za ambicioznimi nacionalnimi in evropskimi cilji. Podatki za leto 2025: 8,3 odstotka vseh kmetijskih gospodarstev in okoli 13 odstotkov vseh kmetijskih zemljišč v uporabi. Nacionalni cilj za leto 2027 pa je minimalno 18-odstotni delež kmetijskih zemljišč, na katerih se kmetuje na ekološki način.[10] Hitrejši razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji prav gotovo zavira premalo razvit trg oz. prehranska veriga od ekoloških kmetij do potrošnikov.[11]

Primeri drugih evropskih držav kažejo, da ambiciozni cilji niso nedosegljivi: Bavarska je z ekološkim kmetijstvom za polovico zmanjšala količino nitratov v pitni vodi, Irska je v štirih letih število ekoloških kmetij potrojila.[12] V sosednji Avstriji pa je bilo že leta 2010 ekoloških skoraj 20% vseh kmetijskih površin in 16,2% vseh avstrijskih kmetij. Avstrija med vodilnimi evropskimi državami na tem področju z zelo podobnimi agroekološkimi pogoji kot so pri nas (velik delež travinja, veliko območij z omejenimi dejavniki in zavarovanih območij) in tudi podobnim kulturnim ozadjem na podeželju.

Slovenija ima zaradi svojih naravnih danosti dobre pogoje razvoj ekološkega kmetijstva. Brez dvoma pa imamo zaradi teh danosti (velik delež travinja, območja z omejenimi dejavniki, preprečevanje zaraščanja, različna zavarovana območja vključno z vodovarstvenimi,…) še posebej ugodne priložnosti za razvoj ekološke mlečne prireje, ki bo temeljila na kakovostnem travinju. Tu so možne izboljšave tudi v okviru dovoljenih tehnologij v ekološkem kmetijstvu, prireja mleka na pašnikih je tudi cenovno sprejemljivejša v primerjavi z drugimi načini prireje.

Premalo izkoriščena pa je še povezava med ekološkim kmetijstvom, ekološko hrano in turizmom, saj večina zahodnoevropskih gostov zlasti ob prihodu v slovenska zdravilišča pričakuje tudi ekološka živila, ki jih redno kupuje in ima na razpolago doma. Pri nas pa so v gastronomiji prej posebnost in ne ena izmed možnosti izbire.

---

[7] Poročilo o raziskavi odnosa potrošnikov do ekoloških živil v Sloveniji: ***Trg eko izdelkov. Potrošniške navade in odnos do ekoloških živil v republiki Sloveniji - stanje v letu 2026***.

[8] 14. strokovna konferenca »Aktualno na področju ekološkega kmetijstva 2026«: program konference in poročilo o dogodku na strani UM.

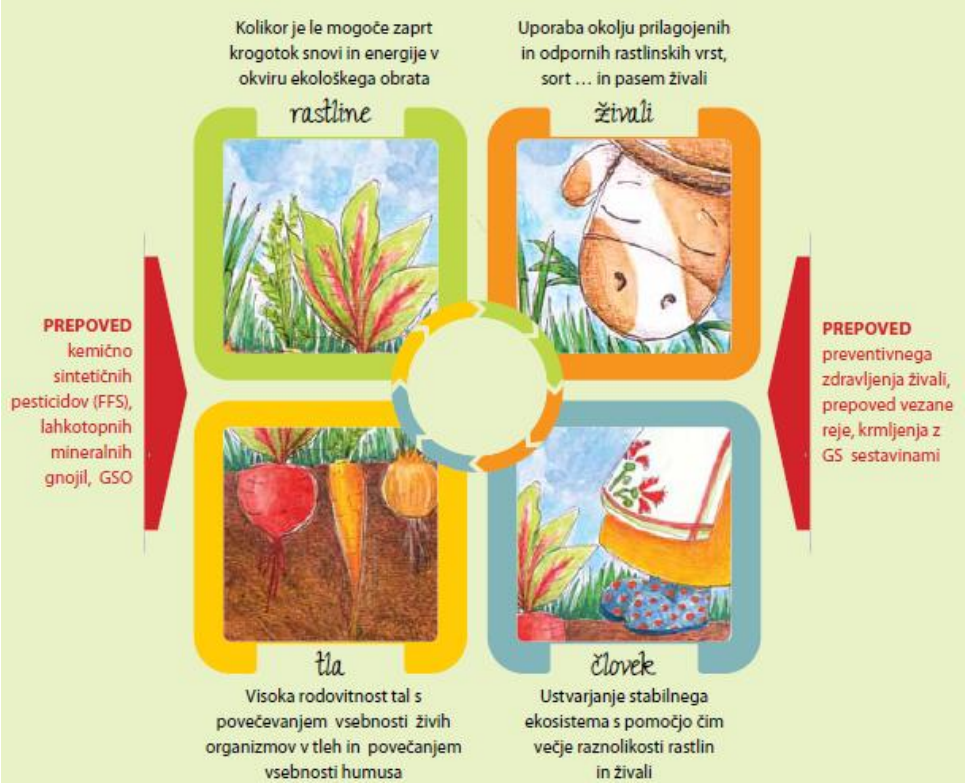
[9] Novica na spletni strani ministrstva, 15. 10. 2026.

[10] https://www.kgzs.si/uploads/eiv26/NAVODILA/EKOLOSKO-KMETOVANJE.pdf.

[11] Prim. članek https://darjazemljic.kmeckiglas.com/rast-ekoloskega-sektorja-odvisna-od-trga/.

[12] Članek ***Kaj nas lahko Irci in Bavarci naučijo o ekološkem kmetijstvu***, Petra Šubic, Finance, 22.10.2026.

Naj zaključim z ugotovitvijo, da je ekološko kmetijstvo dolgoročno najbolj trajnostni način kmetijske pridelave, ki temelji na kroženju snovi in energije ter njihovemu ravnovesju v zaključenem krogotoku v okviru kmetijskega gospodarstva. Ob tem je čim bolj neodvisno od dokupov tako repromaterialov kot tudi drugih vnosov. Če je le mogoče, naj bo ekološka pridelava tudi energetsko čim bolj neodvisna in naj v čim večji možni meri temelji tudi na obnovljivih virih – zlasti iz lastnega gospodarstva (bioplin, lesni plin, biogoriva,…). Skrbno ravnanje z živalskimi izločki in vsemi rastlinskimi odpadki (najbolj primerno je njihovo kompostiranje) lahko pomembno prispeva k pozitivni bilanci hranil. V optimalnem primeru je to lahko popolni primer krožnega gospodarstva (shema – slika 10), kjer so osnovni temelj vsega zdrava rodovitna tla. Taka tla omogočijo razvoj zdravih rastlin, le-te pa v svoj prehranski krog[13] zaužije človek, ki je z izborom ekološko pridelanih živil naredil pomemben korak tudi za svoje zdravje.

Slika 10: Ekološko kmetijstvo je primer krožnega gospodarstva[14]

Več rezultatov študij, strateških in programskih dokumentov ter praktičnih primerov v: ***Ekološko kmetijstvo v viziji Integralne zelene Evrope***, referat na konferenci IRDO 2021[15].

Prof. Martina Bavec

[13] kot živila rastlinskega porekla neposredno ali posredno preko živil živalskega porekla iz zdravih živali in njim prilagojene reje.

[14] Vir: Robačer, M. et al., Koraki do zaupanja vredne (certificirane) ponudbe ekološke hrane v gastronomiji, UM FKBV, 2018.

[15] Prva nacionalna strokovno-poslovna konferenca IRDO in Državljanska pobuda za celostno zeleno Slovenijo: Izzivi in priložnosti za trajnostni razvoj Slovenije v evropskem kontekstu, 11. junij 2021.
Prezentacija: https://www.irdo.si/irdo2021ref/referati/ppt-06-2-bavecetal.pdf.